

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

Навчальна програма з позашкільної освіти
дослідницько-експериментального напрямку
«Економіка»

2 роки навчання

Київ
2023

Автори:

Адвокато́ва Наді́я Олекса́ндрівна — методистка Комунального закладу «Мала академія наук» учнівської молоді Херсонської обласної ради, доцентка кафедри економіки та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університету, кандидатка економічних наук.

Солдатська Ольга Анатоліївна — методистка Комунального закладу «Мала академія наук» учнівської молоді Херсонської обласної ради, учителька-методистка.

«Схвалено для використання в освітньому процесі»
Рішення експертної комісії з позашкільної освіти від 29.03.2023
(протокол № 1)

Зареєстровано у Каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам за № 8.0028-2023

Рекомендовано науково-методичною радою
Національного центру «Мала академія наук України»
(протокол № 1 від 27 січня 2023 року)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Одним із найважливіших завдань сучасної освіти є створення умов для розвитку творчого, логічного й образного мислення учнів шляхом розроблення системи позакласної та позашкільної дослідницько-пошукової й творчої роботи учнівської молоді.

Проблема розвитку сучасного економічного мислення людини на сьогодні є однією з найбільш актуальних. Вивчення економіки як науки забезпечує набуття учнями економічної компетентності й культури, формує навички самостійно отримувати, засвоювати й застосовувати економічні знання, спостерігати й пояснювати сучасні економічні явища. Знання з економіки дають можливість формувати особисті погляди, господарські інтереси, завдяки чому створюється система забезпечення результативності праці. Вони дають можливість ефективно проявляти себе в різних сферах діяльності: науково-пізнавальній, науково-дослідницькій, комерційній, суспільно-політичній тощо.

Економічна підготовка молоді — це система економічного виховання й економічної освіти. Педагогічна діяльність, спрямована на розвиток економічного мислення через формування економічних знань, умінь і навичок, економічно значущих якостей особистості, забезпечує економічне виховання. Економічна освіта має на меті ознайомлення з основами економічної теорії й прикладних економічних дисциплін (основами бізнесу, підприємницької діяльності, бухгалтерського обліку, менеджменту, маркетингу тощо), формування у вихованців умінь приймати економічно обґрунтовані рішення, здійснення професійної орієнтації в галузі економічної, правової, підприємницької діяльності й розвиток підприємницьких здібностей учнів.

Метою навчальної програми є реалізація змісту позашкільної освіти дослідницько-експериментального напрямку, сформовані компетентності особистості (пізнавальна, практична, творча, соціальна) у процесі науково-дослідницької діяльності в економічній галузі.

Основні **завдання** полягають у формуванні таких компетентностей:

- *пізнавальної*: спрямувати на поглиблене вивчення і засвоєння теоретичних засад економічних наук; ознайомити з основами пошукової й дослідницької діяльності, методикою досліджень в обраній галузі економіки; розвивати вміння порівнювати різні економічні погляди на сутність економічних явищ, обчислювати основні макроекономічні показники, виконувати розрахунково-графічні задачі й здійснювати техніко-економічні розрахунки, пов'язані з обґрунтуванням раціональної поведінки мікро- та макросистеми;
- *практичної*: опанувати навички науково-дослідницької діяльності в галузі економічних наук; удосконалювати вміння застосовувати економічні знання на практиці, оперувати науковими категоріями,

фактичним матеріалом і методикою наукового дослідження, користуватися джерелами економічної інформації, розуміти й інтерпретувати складні економічні процеси; спрямовувати на формування мовної культури, засвоєння основних принципів ведення економіки підприємства;

— *творчої*: забезпечувати набуття досвіду творчої діяльності, здатність проявляти творчу ініціативу; формувати стійкий інтерес до пошукової, дослідницької діяльності; виховувати потребу у творчій самореалізації й духовному самовдосконаленні;

— *соціальної*: розвивати моральні якості, економічну культуру, громадянську позицію; підтримувати наукову й пошуково-дослідницьку ініціативу, прагнення до нових знань, творчого самовдосконалення, ціннісного ставлення до себе та інших; формувати позитивні якості емоційно-вольової сфери (самостійність, наполегливість, працелюбство тощо), уміти працювати в колективі.

Навчальна програма розрахована на роботу в гуртках і секціях основного і вищого рівнів протягом одного року навчання на кожному рівні. На опрацювання навчального матеріалу відводиться щорічно 216 годин (6 годин на тиждень). Вихованцями наукової секції є учні 8–11 класів віком з 13 до 17 років. Програму гуртка також можна використовувати під час організації занять у групах індивідуального навчання.

Основний рівень передбачає засвоєння вихованцями знань з історії та теорії економічної науки, мікроекономіки, економіки підприємства і підприємництва, основ науково-дослідницької діяльності. Вищий рівень спрямований на розвиток підприємницьких здібностей, формування уявлення про функціонування макроекономічних систем, здатності до самостійної науково-дослідницької діяльності та презентування результатів дослідження, вміння застосовувати економічні знання на практиці.

Програма та її структурні компоненти передбачають наступність у засвоєнні знань і вмінь, здобутих учнями (вихованцями, слухачами) на попередньому рівні навчання, системність, а також взаємозв'язок із предметами шкільного курсу.

Навчально-тематичний план містить перелік розділів і тем з навчального матеріалу. У ньому визначається орієнтовна загальна кількість навчальних годин із розподілом їх на теоретичні та практичні заняття.

Особливий акцент у програмі зроблено на опрацюванні основних етапів науково-дослідницької роботи: від підготовчого етапу (обрання теми, збирання і систематизації матеріалу, написання чернетки роботи) до оформлення і представлення роботи (написання чистового варіанта за правилами оформлення та підготовка доповіді про результати досліджень на підсумковій конференції гуртка). Процес наукового дослідження представлено, з одного боку, як чітко спланований, алгоритмізований, повністю контрольований, а з іншого — як творчий пошук, сповнений парадоксів і несподіваних відкриттів.

Програма передбачає теоретичні й практичні заняття. Види занять

взаємопов'язані та логічно доповнюють одне одного. Використовуються такі форми роботи: тренінги, бесіди, лекції, лекторії, дискусії, семінари, конференції, круглі столи, екскурсії, індивідуальні заняття, робота в бібліотеці, практичні роботи, опрацювання результатів науково-дослідницької роботи.

У процесі вивчення курсу передбачається застосування інтерактивних, евристичних, пошукових, пояснювально-ілюстративних, дослідницьких методів, а також методів активізації наукової діяльності, стимулювання процесів пізнання. Використовуються сучасні технічні засоби навчання (комп'ютер, мультимедійний проєктор), інтерактивні ресурси для контролювання знань (Kahoot, Mentimeter, Quizizz, Quizwhizzer), проведення відеоконференцій (Zoom, Google meet), онлайн-дошки (Miro, Lino, Padlet), інтерактивні робочі аркуші (Formative, Wizer.me)).

Залежно від педагогічної мети й завдань послідовно застосовують групові й індивідуальні форми роботи: програмування та планування індивідуальної дослідницької діяльності вихованців; підготовка до індивідуальної дослідницької діяльності; дослідження (теоретичні, експериментальні, комбіновані); узагальнення результатів дослідження; застосування результатів досліджень; звітування дослідників (співбесіда, колективний усний звіт, захист наукової роботи, написання звіту, огляду, конкурсної творчої роботи тощо).

Для оцінювання рівня знань і роботи передбачено такі форми контролю: поточний (співбесіда, обговорення, тестування, виконання творчих завдань, оформлення рефератів і постерів); проміжний (створення робіт проміжних етапів дослідницької діяльності: написання рефератів, анотацій, рецензій на статті й книжки тощо); підсумковий (науково-дослідницька робота, виступи на науково-практичних конференціях, участь у різноманітних конкурсах і олімпіадах).

Навчальна програма буде корисною для педагогів закладів позашкільної й загальної середньої освіти, які займаються питаннями організації науково-дослідницької роботи учнів у галузі економіки.

Розподіл годин за темами — орієнтовний. Керівник гуртка, зважаючи на рівень підготовки дітей, може визначати кількість годин, необхідних для опанування тієї чи іншої теми, і вносити до програми відповідні корективи.

Перелік обладнання у програмі подано як орієнтовний, враховуючи можливості закладу.

Основний рівень
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	2	3
Розділ 1. Мікроекономіка в системі економічних наук	14	53	67
1.1. Основи економічної теорії та історія економічної думки	2	9	11
1.2. Економічний спосіб мислення	2	7	9
1.3. Зміст основних економічних процесів і явищ	2	7	9
1.4. Сучасні економічні системи	2	8	10
1.5. Закономірності формування попиту	2	7	9
1.6. Закономірності формування пропозиції	2	8	10
1.7. Концепція ринкової системи господарювання	2	7	9
Розділ 2. Економіка підприємства і підприємництва	33	39	72
2.1. Основи економіки підприємства і підприємництва	3	3	6
2.2. Малий і середній бізнес	2	2	4
2.3. Організаційно-правові форми підприємництва	2	2	4
2.4. Основні фактори виробничого процесу	3	2	5
2.5. Ресурси виробництва: трудові, природні, інформаційні	3	3	6
2.6. Поняття і сутність витрат	2	2	4
2.7. Валовий дохід (валовий виторг) і прибуток підприємця	3	5	8
2.8. Основні фонди. Обігові кошти	2	4	6
2.9. Собівартість продукції	3	5	8
2.10. Цінова політика підприємства	3	3	6
2.11. Фінанси підприємства	2	2	4
2.12. Організація фінансової діяльності підприємства	2	2	4
2.13. Економічний аналіз	3	4	7
Розділ 3. Основи науково-дослідницької діяльності	23	48	71
3.1. Поняття про науку та науково-дослідницьку діяльність	2	5	7

3.2. Поняття про наукове дослідження	3	7	10
3.3. Інформаційне забезпечення наукових досліджень	3	5	8
3.4. Розроблення основних напрямів дослідження	3	5	8
3.5. Методи наукових досліджень	3	5	8
3.6. Організація і проведення наукового дослідження	3	7	10
3.7. Оформлення результатів наукового дослідження	3	9	12
3.8. Презентування результатів дослідження	3	5	8
Підсумок	–	3	3
Разом	71	145	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год)

Теоретична частина. Мета і завдання курсу. Правила поведінки в закладі освіти, кабінеті. Інструктаж з техніки безпеки. Організаційні питання.

Практична частина. Проведення дискусії «Чому я хочу займатись науково-дослідницькою роботою в обраній галузі економічної науки?».

Розділ 1. Мікроекономіка в системі економічних наук (67 год)

1.1. Основи економічної теорії та історія економічної думки (11 год)

Теоретична частина. Зародження, етапи становлення і розвиток економічної теорії. Меркантилізм. Фізіократи. Класична політична економія. Марксизм. Маржиналізм. Сучасні школи економічної думки. Кейнсіанство. Монетаристська школа. Інституціоналізм. Неолібералізм. Математична школа.

Практична частина. Складання порівняльної таблиці «Переваги та недоліки кейнсіанської й класичної економічних шкіл». Створення мультимедійної презентації «Еволюція економічних вчень».

1.2. Економічний спосіб мислення (9 год)

Теоретична частина. Раціональність дій людини. Ознаки раціонального споживача. Типи потреб та їх ранжування. Піраміда Маслоу. Закон зростання потреб. Основні елементи економічної діяльності. Основні поняття економіки. Економіка як наука та її розвиток. Нормативний і позитивний аналізи.

Практична частина. Класифікація потреб людини. Створення власної класифікації потреб.

1.3. Зміст основних економічних процесів і явищ (9 год)

Теоретична частина. Поняття засобів виробництва. Продукт (результат) економічної діяльності: його структура і призначення. Ефективність: економічний зміст і оцінка. Продуктивність праці. Капіталомісткість. Капіталовіддача. Матеріаломісткість. Наукомісткість. Технологічні уклади виробництва: реміснича технологія, машинне виробництво, автоматизоване виробництво й нова економіка знань. Виробництво, споживання, розподіл та обмін. Види виробництва.

Практична частина. Розв'язування задач із визначення продуктивності праці, капіталовіддачі, капіталомісткості й матеріаломісткості. Підготовка й презентація проєкту «Технологічні уклади виробництва».

1.4. Сучасні економічні системи (10 год)

Теоретична частина. Зміст і структура економічної системи. Типи економічних систем та їх еволюція. Традиційна економічна система. Сутність ринкової системи, її основні ознаки. Переваги й недоліки ринкової системи господарювання. Особливості планової системи господарювання. Змішана економічна система. Перехідна економіка.

Практична частина. Аналіз різних трактувань сутності економічної системи й виклад власного розуміння цієї проблеми. Проведення круглого столу «Сучасна економіка України: проблеми та шляхи вирішення».

1.5. Закономірності формування попиту (9 год)

Теоретична частина. Поняття попиту, обсягу потреби, розміру попиту. Закон попиту. Винятки із закону попиту. Індивідуальний і ринковий попит. Поняття попиту і величини попиту. Зміна попиту під впливом різних факторів. Крива попиту та її особливості. Механізми формування індивідуального та ринкового попиту. Еластичність попиту. Поняття еластичності попиту за ціною і доходом. Перехресна й дугова еластичність.

Практична частина. Розрахунки еластичності попиту, їх використання у практичній діяльності. Розв'язування задач графічним та алгебраїчним способами.

1.6. Закономірності формування пропозиції (10 год)

Теоретична частина. Поняття пропозиції та величини пропозиції. Закон пропозиції. Фактори еластичності пропозиції. Урахування еластичності під час ціноутворення, оподаткування й формування товарних відносин з іншими країнами.

Практична частина. Крива пропозиції та її особливості. Фактори формування пропозиції. Розв'язання задач графічним і алгебраїчним способами.

1.7. Концепція ринкової системи господарювання (9 год)

Теоретична частина. Ринок, його сутність, функції та умови формування. Класифікація ринків та особливості їх функціонування. Поняття «вільний ринок». Виникнення ринку і його розвиток. Інфраструктура ринку.

Практична частина. Складання схеми «Структура національного ринку». Творча робота «Визначення особливостей формування ринкової інфраструктури в Україні».

Розділ 2. Економіка підприємства і підприємництва (72 год)

2.1. Основи економіки підприємства і підприємництва (6 год)

Теоретична частина. Сутність підприємництва. Економічна свобода й підприємництво. Конкуренція як засіб реалізації підприємництва. Мотивація підприємницької діяльності. Правовий статус підприємця. Етика підприємництва і соціальна відповідальність бізнесу.

Практична частина. Творча робота «Визначення основних рис сучасного підприємця». Складання пам'ятки «Помилки бізнесмена-початківця та шляхи їх уникнення». Суб'єкт підприємницької діяльності — фізична особа — підприємець. Тематична екскурсія.

2.2. Малий і середній бізнес (4 год)

Теоретична частина. Поняття малого та середнього бізнесу. Визначення малого й середнього підприємства залежно від галузі національного господарства. Роль малих підприємств в економіці. Переваги та недоліки малого бізнесу. Правові засади функціонування в Україні малих підприємств, проблеми сьогодення.

Практична частина. Написання есе «Роль малих підприємств у зменшенні безробіття». Класифікація підприємств за різними критеріями. Збирання й аналітика статистичних матеріалів щодо кількості малих підприємств за галузями економіки України у різні роки.

2.3. Організаційно-правові форми підприємництва (4 год)

Теоретична частина. Поняття підприємства, фірми, бізнесу. Види підприємств. Командитне товариство, товариство з повною відповідальністю, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю. Форми об'єднання підприємств. Поняття корпорації, концерну, холдингу, консорціуму. Акціонерне товариство: види, акції, можливості. Акціонерне товариство: схеми створення, проблеми й тенденції розвитку.

Практична частина. Проведення круглого столу «Як правильно обрати організаційно-правову форму майбутнього підприємства». Мінідослідження «Схема створення акціонерного товариства». Аналіз діяльності акціонерних товариств у своєму регіоні.

2.4. Основні фактори виробничого процесу (5 год)

Теоретична частина. Фактори виробництва: земля, праця, капітал, підприємницький таланти, інформація. Поняття засобів виробництва. Засоби праці та предмети праці. Особливості виробничого процесу на підприємстві. Поняття людського чинника та його вплив на виробничий процес. Професійно-кваліфікаційний склад персоналу підприємства і тенденції його розвитку. Проблема забезпечення кадрами та шляхи її розв'язання. Поняття трудового потенціалу. Склад промислового персоналу. Характеристика трудових ресурсів. Підготовка й перепідготовка кадрів. Поняття продуктивності праці та її показники. Резерви й фактори підвищення продуктивності праці. Заробітна плата, її форми й системи. Тарифна й безтарифна системи. Системи відрядної та погодинної форм оплати праці, їх характеристика. Ринок праці та його функціонування. Поняття ринку праці. Види зайнятості. Державне регулювання ринку праці. Попит і пропозиція на ринку праці.

Практична частина. Визначення структурних елементів виробництва. Вправи на визначення факторів виробництва. Складання кросворда «Економіка підприємства». Підготовка і проведення вікторини «Фактори виробництва».

2.5. Ресурси виробництва: трудові, природні, інформаційні (6 год)

Теоретична частина. Роль природних факторів у відновлювальному процесі. Поняття відновлювального процесу, його характеристика, місце природних факторів у цьому процесі. Зміна історичної ролі природних факторів у діяльності підприємства. Сучасний етап використання природних факторів в економіці. Закон відповідності виробничих сил і природноресурсного потенціалу. Поняття відновлення навколишнього середовища. Сучасний стан навколишнього середовища. Основні напрями відновлення навколишнього середовища. Цикли відновлення виробничих факторів, трудових ресурсів і навколишнього середовища. Заходи щодо відновлення навколишнього середовища.

Поняття інформаційної економіки. Інформація як виробничий ресурс. Напрями розвитку інформаційної економіки. Виробництво комп'ютерів і засобів опрацювання інформації, програмних продуктів, наукомісткої продукції. Виробництво патентно-ліцензійної продукції, управлінських технологій, використання штучного інтелекту. Людський фактор в умовах

інформаційної економіки.

Практична частина. Показники продуктивності праці та їх розрахунок. Виявлення резервів і факторів зростання продуктивності праці. Визначення заробітної плати. Форми й системи оплати праці, розрахунок заробітної плати залежно від системи оплати праці. Розв'язування задач. Проведення круглого столу «Особливості розвитку інформаційної економіки в Україні». Огляд і обговорення наукової літератури з теми «Інформаційні ресурси виробництва». Творча робота «Ринок праці, його основні складові. Діяльність підприємств, їх класифікація». Визначення підходів до економічного оцінювання природних факторів.

2.6. Поняття і сутність витрат (4 год)

Теоретична частина. Поняття і характеристика витрат підприємства. Зовнішні й внутрішні витрати. Економічні й бухгалтерські витрати. Постійні, змінні та загальні витрати. Середні витрати на одиницю продукції. Граничні витрати. Прийняття господарських рішень на основі аналізу видатків у короткостроковому та довгостроковому періодах.

Практична частина. Економічні й бухгалтерські витрати, їх розрахунок. Складання графіків. Розв'язування задач.

2.7. Валовий дохід (валовий виторг) і прибуток підприємця (8 год)

Теоретична частина. Валовий дохід (загальний виторг). Різновиди прибутку: бухгалтерський, чистий, економічний. Нормальний прибуток. Підприємницький дохід. Джерела економічного прибутку. Оптимізація обсягів виробництва.

Практична частина. Поняття граничних витрат, граничного прибутку, їх характеристика та використання в економічних розрахунках. Розв'язання задач з визначення прибутку і доходу. Написання і представлення реферату з обраної теми.

2.8. Основні фонди. Обігові кошти (6 год)

Теоретична частина. Економічна сутність і класифікація основних фондів. Відмінності основних та обігових фондів. Структура основних фондів. Методи оцінювання основних фондів. Поняття спрацьовування основних фондів. Моральне і фізичне спрацьовування основних фондів. Показники використання основних фондів: фондодіддача, фондомісткість, коефіцієнт змінності. Поняття амортизації. Норма амортизації. Методи обчислення амортизації: рівномірний, зменшуваного залишку, прискорений, виробничий. Інвестиційна діяльність підприємства. Поняття інвестиційної діяльності, її характеристика. Напрями інвестування. Види інвестицій. Показники ефективності інвестиційної діяльності.

Поняття обігових коштів, їх склад. Структура обігових коштів. Нормовані й ненормовані обігові кошти. Забезпечення підприємства сировиною та матеріалами. Сировинна база підприємства та її складові. Вимоги до забезпечення переробних підприємств сировиною. Економне використання матеріальних ресурсів як важлива умова розвитку економіки підприємства. Управління обіговими коштами та його вплив на результати діяльності підприємства. Мета і завдання управління обіговими коштами. Напрями управління обіговими коштами. Ефективність управління обіговими коштами й можливості її підвищення на підприємстві.

Практична частина. Проведення дискусії «Проблеми та перспективи інвестування на сучасному етапі». Розрахунок нормативу обігових коштів, методи розрахунку. Мінідослідження «Показники використання обігових коштів». Аналіз напрямів прискорення обертання обігових коштів. Планування економії матеріальних ресурсів. Розв'язування задач.

2.9. Собівартість продукції (8 год)

Теоретична частина. Поняття собівартості продукції. Види собівартості. Особливості обліку витрат на підприємстві. Сутність обліку та планування собівартості продукції, їх мета і призначення. Методи обліку собівартості продукції: нормативний, позамовний, попередільний. Прогнозування собівартості нових виробів на етапах їх розроблення й опанування виробництва. Техніко-економічні фактори зниження собівартості продукції. Обґрунтування необхідності зниження собівартості продукції. Показники динаміки собівартості продукції. Методи й фактори зниження собівартості продукції залежно від галузі національного господарства.

Практична частина. Аналіз методів планування собівартості продукції. Заповнення таблиці «Класифікація витрат». Складання пам'ятки «Як правильно вести облік витрат». Мінідослідження «Склад статей калькуляції. Порядок складання планової калькуляції». Творча робота «Резерви зниження собівартості продукції». Розв'язування задач з визначення собівартості продукції.

2.10. Цінова політика підприємства (6 год)

Теоретична частина. Поняття цінової політики підприємства. Види цін. Стратегії й методи ціноутворення. Диверсифікація цін. Організація маркетингової служби на підприємстві. Вимоги ринку до організації збуту товарів і надання послуг. Зміст маркетингу і маркетингової діяльності підприємства. Дослідження попиту і пропозиції. Зміст і спрямування товарної політики підприємства. Інформаційна стратегія підприємства.

Практична частина. Заповнення таблиці «Основні методи ціноутворення за ринкових умов господарювання». Творча робота «Проблеми ціноутворення

на сучасному етапі». Розв'язування задач.

2.11. Фінанси підприємства (4 год)

Теоретична частина. Поняття фінансів підприємства, джерела їх утворення. Максимізація прибутку. Методи оцінювання умов отримання прибутку. Визначення умов беззбиткової роботи підприємства. Поняття банкрутства. Причини банкрутства. Природа і сутність банкрутства. Порядок визнання підприємства банкрутом за українським законодавством. Показники фінансового стану підприємства-банкрута. Системи кредитування підприємства. Довгострокове та короткострокове кредитування. Системи банківського кредитування підприємства: кредитні лінії, акредитив, факторинг, лізинг. Ефективність кредитування. Поняття і склад фінансових ресурсів підприємства. Напрями використання фінансових ресурсів.

Практична частина. Мінідослідження «Загальні аспекти фінансової діяльності». Експертиза «Результати фінансової діяльності підприємства». Розв'язування задач.

2.12. Організація фінансової діяльності підприємства (4 год)

Теоретична частина. Фінансові відносини підприємства та його фінансові ресурси. Джерела фінансових ресурсів підприємства. Лізинг. Баланс підприємства. Оборотні та необоротні активи. Капітал і зобов'язання. Фінансове забезпечення управлінських рішень. Звіт про фінансові результати підприємства. Взаємозв'язки підприємства з банком. Відносини між підприємством і страховою компанією.

Практична частина. Аналіз балансового звіту різних підприємств за певний рік. Визначення етапів надання банком кредиту підприємству.

2.13. Економічний аналіз (7 год)

Теоретична частина. Теоретичні основи економічного аналізу. Метод і методика економічного аналізу. Способи й методи економічного аналізу. Інформаційна база економічного аналізу. Техніко-економічний аналіз. Фінансово-економічний аналіз (аналіз собівартості продукції, аналіз прибутку і рентабельності, аналіз фінансового стану підприємства).

Практична частина. Виявлення і підрахунок резервів в економічному аналізі. Здійснення аналізу організаційно-технічного рівня виробництва, аналізу використання виробничої потужності підприємства, аналізу собівартості продукції та рентабельності підприємства.

Розділ 3. Основи науково-дослідницької діяльності (71 год)

3.1. Поняття про науку та науково-дослідницьку діяльність (7 год)

Теоретична частина. Мета, завдання й основні функції науки. Зв'язок науки з іншими сферами діяльності людини. Розвиток науки в Україні. Національна академія наук України як вища державна наукова організація України.

Особливості наукового пізнання. Норми й ідеали наукового пізнання. Доказовість, точність, об'єктивність як основні характеристики наукового пізнання. Проблема обґрунтування наукового пізнання. Проблеми істинності наукового пізнання.

Практична частина. Ознайомлення з загальною структурою науково-дослідницької діяльності учнів минулих років.

3.2. Поняття про наукове дослідження (10 год)

Теоретична частина. Наукове дослідження як форма існування і розвитку науки. Фундаментальні й прикладні дослідження. Особливості учнівської науково-дослідницької діяльності. Відмінності учнівського дослідження й наукового дослідження. Типи учнівських робіт (реферативні, описові, пошукові, експериментальні тощо).

Види дослідницьких наукових робіт. Форми представлення наукового дослідження: наукова стаття, звіт, аналітичний огляд, доповіді під час наукової конференції (усна або стендова), тези, автореферат, монографія, підручник, навчальний посібник. Форми аналізу наукових робіт: анотація, відгук, рецензія.

Практична частина. Формулювання основних етапів дослідження, визначення об'єкта, предмета і завдання дослідження на прикладі наукової статті за профільним напрямом.

3.3. Інформаційне забезпечення наукових досліджень (8 год)

Теоретична частина. Відомості про загальну схему наукового дослідження. Постановка проблеми. Обрання напрямку дослідження, обґрунтування актуальності. Мета й завдання дослідження. Об'єкт і предмет дослідження. Обрання методу. Поняття про інформацію. Роль інформації у науковій діяльності. Типологія наукової інформації та основні види видань. Особливості вторинної інформації та її пошук.

Пошук можливих розв'язків проблеми. Формулювання гіпотези. Написання плану дослідження. Вивчення літературних джерел. Проведення дослідження. Аналіз, опрацювання, систематизація матеріалу. Інтерпретація результатів. Формулювання висновків та узагальнень. Написання й оформлення тексту. Підготовка до захисту: написання доповіді, створення презентації.

Призначення і види бібліотек. Бібліотечні фонди: основний і довідковий. Бібліотечні каталоги та картотеки. Види каталогів: алфавітний, систематичний і предметний, їх особливості та призначення.

Пошук наукової інформації в мережі Інтернет. Основні пошукові системи. Правила роботи з пошуковими системами. Простий і розширений пошук. Методика пошуку першоджерел. Спеціальні бібліографічні видання та їх роль в інформаційному полі. Оформлення результатів інформаційного пошуку.

Систематизація і письмовий виклад опрацьованих матеріалів. Оформлення результатів опрацювання першоджерел: складання виписок, анотацій, конспектів.

Практична частина. Ознайомлення з порядком користування бібліотечними каталогами та картотеками. Пошук інформації в електронних ресурсах всесвітньої мережі. Пошук, аналіз і систематизація інформації з обраного напрямку, складання попереднього списку джерел.

3.4. Розроблення основних напрямів дослідження (8 год)

Теоретична частина. Напрямок дослідження. Тема дослідження. Основні вимоги до тематики дослідження. Постановка проблеми як початкова ланка наукового дослідження. Пошук проблеми за допомогою поставлених запитань. Занурення у проблему. Актуальність дослідження — зв'язок проблеми дослідження з наявним станом наукового пізнання. Мета і завдання дослідження. План дослідження.

Аналіз і критичне оцінювання наявної інформації за темою дослідження. Вивчення аналогів. Формулювання робочої гіпотези.

Практична частина. Ознайомлення зі списком запропонованих тематик досліджень. Постановка проблеми: окреслення сфери реальності, що досліджується, та обрання напрямку дослідження; з'ясування, що вивчено у межах цього аспекту реальності; визначення аспектів, які недостатньо досліджені.

Формулювання теми, мети й завдання дослідження, його актуальності. Складання початкового плану дослідження. Розроблення програми дослідження.

3.5. Методи наукових досліджень (8 год)

Теоретична частина. Методологія наукового дослідження. Основні методи наукового пізнання. Емпіричні й теоретичні рівні пізнання. Спостереження й експеримент як методи емпіричного рівня пізнання. Специфіка їх проведення. План і методика експерименту. Обрання способів і засобів фіксації результатів експерименту. Основні методи теоретичного рівня пізнання. Загальнонаукові методи пізнання — індукція, дедукція, аналіз, синтез. Абстрагування та ідеалізація у процесі дослідження. Метод порівняння. Метод аналогії.

Практична частина. Обговорення й аналіз робіт учнів минулих років.

Визначення методів наукових досліджень, що були застосовані в роботах.

3.6. Організація і проведення наукового дослідження (10 год)

Теоретична частина. Вимоги до проведення наукового дослідження. Науковий напрям, проблема і тема наукового дослідження. Обґрунтування теми дослідження, його актуальності та новизни. Об'єкт і предмет наукового дослідження. Мета і завдання дослідження. Обрання методів дослідження.

Умови забезпечення відповідності обраних методів дослідження його меті та завданням. Логіка наукового дослідження. Гіпотеза дослідження. Систематичне накопичення дослідних матеріалів. Експеримент як складова частина наукового дослідження. План і методика експерименту. Обрання способів і засобів фіксації результатів експерименту.

Практична частина. Ознайомлення зі станом наукової розробленості теми дослідження. Уточнення теми й складання програми дослідження. Проведення дослідження, фіксація результатів.

3.7. Оформлення результатів наукового дослідження (12 год)

Теоретична частина. Вимоги до оформлення результатів наукового дослідження. Загальні правила оформлення тексту. Структура: титульний аркуш, зміст, перелік умовних позначень і скорочень, вступ, основна частина, висновки, список використаної літератури, додатки. План викладення дослідження. Специфіка вступу і висновків.

Практична частина. Проведення тренінгу з побудови аргументації у тексті. Відпрацювання логіки побудови тексту.

3.8. Презентування результатів дослідження (8 год)

Теоретична частина. Вимоги до доповіді. Структура доповіді. Поради промовцеві. Методи викладення матеріалу. Види презентацій (слайдшоу, постер та ін.), правила складання й оформлення.

Ораторське мистецтво. Загальні правила ведення дискусії. Мистецтво ставити запитання і давати відповіді на них.

Практична частина. Підготовка доповіді й презентації за результатами дослідження. Проведення рольової гри «Захист науково-дослідницької роботи» за планом: виступ із доповіддю, запитання до неї, відповіді на запитання, виступи опонентів, розподіл ролей між вихованцями («доповідач», «опонент», «керівник», «критик»). Аналіз результатів проведеної гри. Участь в учнівській науковій конференції.

Підсумок (3 год)

Підбиття підсумків роботи наукової секції за навчальний рік. Відзначення найкращих вихованців.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила техніки безпеки, поведінки у закладі освіти, кабінеті;
- правила санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- основні методи розв'язування економічних задач;
- зміст та історію розвитку науки мікроекономіки;
- основні поняття, категорії та інструменти мікроекономіки;
- основні мікроекономічні формули й способи розрахунку мікроекономічних показників;
- сутність та особливості організаційно-правових форм підприємництва;
- роль і місце малих підприємств в економіці;
- основні економічні показники діяльності підприємств і принципи їх розрахунку;
- сутність і значення економічного аналізу;
- методи опрацювання економічної інформації;
- еволюцію явища підприємництва у світовій економічній історії;
- основні фактори виробничого процесу;
- методика розрахунку собівартості продукції;
- економічну сутність різних видів витрат і прибутків;
- основи науково-дослідницької діяльності в економіці;
- основні принципи роботи з науковою інформацією;
- етапи написання наукової роботи;
- основні вимоги до оформлення і презентування результатів досліджень.

Вихованці мають уміти:

- дотримуватися правил безпеки життєдіяльності та правил поведінки в закладі освіти, кабінеті, лабораторії;
- дотримуватися правил санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- використовувати економічну термінологію в навчанні та науково-дослідницькій діяльності;
- будувати графіки кривих постійних, змінних, загальних, середніх та граничних витрат, ізоквант, ізокост тощо;
- розв'язувати типові економічні задачі;
- виокремлювати проблему, обґрунтовувати актуальність, визначати об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження;
- розробляти план дослідження і складати індивідуальний план роботи над ним;
- обирати й застосовувати методи дослідження відповідно до

поставленої мети;

— здійснювати добір інформації з обраної теми дослідження та використовувати для доведення факту, точки зору, власної думки;

— працювати в бібліотеці та мережі Інтернет з різними інформаційними ресурсами, правильно цитувати й конспектувати джерела, оформлювати бібліографічні покликання;

— володіти методами економічних досліджень, аналізувати економічні явища і процеси;

— редагувати й коригувати текст, оформляти роботу для участі в різноманітних конкурсах з економіки;

— визначати й аргументувати актуальність роботи, теоретичне і практичне значення, особистий внесок автора, новизну і перспективність роботи, формулювати висновки наукового дослідження;

— викладати, оформлювати й презентувати результати дослідження.

У вихованців мають сформуватися такі компетентності:

— *пізнавальна компетентність* — засвоєння теоретичних розділів економічних наук, формулювання основних принципів економічного дослідження, розв’язування типових економічних задач; ознайомлення з основами пошукової та дослідницької діяльності, визначення методу дослідження згідно з обраною темою;

— *практична компетентність* — опанування навичок науково-дослідницької діяльності в галузі економічних наук; вміння оцінювати розрахунок собівартості продукції, визначати економічну складову витрат і прибутку; оперувати науковими категоріями, користуватися джерелами економічної інформації;

— *творча компетентність* — набуття досвіду творчої діяльності, узагальнення і формулювання висновків, критичного аналізу результатів наукової роботи, здатності проявляти творчу ініціативу;

— *соціальна компетентність* — розвиток моральних якостей, громадянської позиції, прагнення до нових знань, формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери, уміння працювати в колективі, брати участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах.

Вищий рівень
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	1	2	3
Розділ 1. Підприємницька діяльність	6	14	20
1.1. Основи підприємництва	2	5	7
1.2. Організація підприємницької діяльності	2	5	7
1.3. Досягнення мети підприємницької діяльності	2	4	6
Розділ 2. Управління підприємством	21	31	52
2.1. Основи менеджменту	3	5	8
2.2. Теоретичні й практичні засади маркетингу	3	5	8
2.3. Реклама як частина маркетингу	3	5	8
2.4. Поведінка споживачів	3	3	6
2.5. Антикризове управління підприємством	3	5	8
2.6. Управління конфліктами в організації	3	3	6
2.7. Етика ділового спілкування	3	5	8
Розділ 3. Функціонування макроекономічної системи	31	35	66
3.1. Національна економіка	2	2	4
3.2. Валовий внутрішній продукт (ВВП) та інші показники національного виробництва	3	4	7
3.3. Сукупний попит і сукупна пропозиція	3	3	6
3.4. Макроекономічна нестабільність: інфляція й безробіття	3	4	7
3.5. Економічне зростання	2	2	4
3.6. Грошово-кредитна політика	3	3	6
3.7. Податкова система	1	3	4
3.8. Фіскальна політика держави	2	2	4
3.9. Податки. Податкове планування і контроль	3	3	6
3.10. Національна економіка й стратегія національної безпеки	2	2	4
3.11. Інтеграційні процеси в економіці	2	2	4
3.12. Міжнародні організації в системі регулювання міжнародних економічних відносин	3	3	6
3.13. Глобалізаційні світові тенденції в економіці	2	2	4
Розділ 4. Основи науково-дослідницької діяльності	12	60	72
4.1. Етапи науково-дослідницької діяльності	3	15	18

4.2. Оформлення дослідницької роботи	3	15	18
4.3. Основи публічного захисту наукового дослідження	3	15	18
4.4. Презентування результатів дослідження	3	15	18
Підсумок	—	3	3
Разом	72	144	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год)

Теоретична частина. Мета і завдання курсу. Правила поведінки в закладі освіти, кабінеті. Інструктаж з техніки безпеки. Організаційні питання.

Практична частина. Проведення діагностики знань вихованців із мікроекономіки та аналіз рівня їх дослідницьких умінь. Проведення семінару «Актуальні проблеми в галузі економіки та шляхи їх розв’язання».

Розділ 1. Підприємницька діяльність (20 год)

1.1. Основи підприємництва (7 год)

Теоретична частина. Поняття підприємництва. Функції підприємництва. Сутність підприємництва. Економічна свобода й підприємництво. Конкуренція як засіб реалізації підприємництва. Мотивація підприємницької діяльності. Правовий статус підприємця. Етика підприємництва та соціальна відповідальність бізнесу.

Практична частина. Творча робота «Визначення основних рис сучасного підприємця». Складання пам’ятки «Помилки бізнесмена-початківця та шляхи їх уникнення».

1.2. Організація підприємницької діяльності (7 год)

Теоретична частина. Суб’єкт підприємницької діяльності — фізична особа. Підприємницька ідея, її джерела і методи пошуку. Обрання типу підприємства й обґрунтування цілей підприємницької діяльності. Підприємницький бізнес і його суб’єкти.

Практична частина. Проведення круглого столу «Як правильно обрати майбутню концепцію розвитку бізнесу, переваги та недоліки».

1.3. Досягнення мети підприємницької діяльності (6 год)

Теоретична частина. Зміст підприємництва. Особливості

підприємницького бізнесу та його мета. Принципи бізнесу та його родові ознаки. Споживчий бізнес. Трудовий бізнес. Державний бізнес.

Практична частина. Написання есе «Роль малих підприємств у зменшенні рівня безробіття». Класифікація підприємств за різними критеріями. Збирання й аналітика статистичних матеріалів щодо кількості малих підприємств за галузями економіки України в різні роки.

Розділ 2. Управління підприємством (52 год)

2.1. Основи менеджменту (8 год)

Теоретична частина. Необхідність наукового підходу до управління підприємством. Підприємець і менеджер: подібність та відмінність функцій. Сучасне розуміння менеджменту організацій. Типи організацій і середовище їхньої діяльності. Види організаційних структур управління: лінійна, функціональна, програмно-цільова. Функції управління. Мистецтво керівництва.

Практична частина. Зображення на схемі лінійної, функціональної та програмно-цільової структури управління підприємством. Визначення повноважень підрозділів організації (підприємства).

2.2. Теоретичні й практичні засади маркетингу (8 год)

Теоретична частина. Сутність і зміст маркетингової діяльності сучасного підприємства. Маркетингові дослідження. Сегментація ринку. Види маркетингу. Поняття масового й диференційованого маркетингу. Маркетингова товарна політика. Маркетингова цінова політика. Маркетингова політика комунікацій. Брендинг. Логістика. Ризики в маркетингу.

Практична частина. Оцінювання помилки й ризику в ціноутворенні. Оцінювання ефективності маркетингових комунікацій. Аналіз та оцінювання ризику на етапах пошуку цільового ринку. Складання блок-схеми «Виведення нового товару на ринок».

2.3. Реклама як частина маркетингу (8 год)

Теоретична частина. Роль реклами в підприємницькій діяльності. Історія розвитку реклами. Особливості рекламного процесу в міжнародному контексті та в Україні. Реклама в координатах менеджменту і креативу. Засоби рекламного інформування. Напрями розвитку сучасної реклами.

Практична частина. Створення рекламного ролика, буклета, плаката, листівки, інформаційного тексту майбутнього продукту власної фірми.

2.4. Поведінка споживачів (6 год)

Теоретична частина. Поняття, структура і сутність поведінки

споживачів. Чинники зовнішнього та внутрішнього впливу на поведінку споживачів. Процес прийняття рішень індивідуальним та організаційним споживачами. Поведінкова реакція покупців. Кількісні та якісні дослідження поведінки споживачів.

Практична частина. Практикум з питань поведінки споживачів: заповнення схеми й таблиць «Розмірності аналізу споживання», «Матриця сімейного маркетингу», «Модель поведінки кінцевих споживачів»; виконання практичних і тестових завдань.

2.5. Антикризове управління підприємством (8 год)

Теоретична частина. Аналіз передумов та ознаки прояву кризових явищ на підприємстві. Криза збуту і шляхи її подолання. Виробничо-технологічна криза на підприємстві. Організаційна криза і шляхи її подолання. Криза управління персоналом. Фінансова криза на підприємстві. Антикризове регулювання й управління підприємством. Людський фактор антикризового управління. Процедура банкрутства як форма ліквідації системної кризи підприємства. Реструктуризація і санація як способи подолання кризових явищ на підприємстві.

Практична частина. Аналіз досвіду антикризового управління на підприємствах України та світу. Обґрунтування необхідності запровадження автоматизованої експертно-аналітичної системи антикризового управління підприємством.

2.6. Управління конфліктами в організації (6 год)

Теоретична частина. Природа конфлікту, його види та типи. Сутність управління конфліктами. Управління стресами. Роль керівника організації, менеджера у процесі управління конфліктами.

Практична частина. Визначення типу конфлікту в організації, форми, методи, принципи конструктивного розв'язання конфліктів.

2.7. Етика ділового спілкування (8 год)

Теоретична частина. Діловий етикет і його принципи. Етичний кодекс підприємця. Формування іміджу ділової людини. Формування взаємовідносин у підприємстві. Зміст ділового спілкування. Ділова бесіда. Мовна культура ділової бесіди. Правила листування. Ведення ділових переговорів.

Практична частина. Визначення основних рис сучасного підприємця. Напрацювання рекомендацій щодо ведення переговорів між бізнес-партнерами різних вікових категорій. Захист проєкту «Ідеальна модель сучасного бізнесмена».

Розділ 3. Функціонування макроекономічної системи (66 год)

3.1. Національна економіка (4 год)

Теоретична частина. Деякі прояви макроекономічної цілісності. Сукупні доходи й сукупні витрати. Відповідність сукупних доходів та сукупних витрат. «Макроекономічний чотирикутник». Три погляди на забезпечення макроекономічної рівноваги. Кейнсіанська і класична (неокласична) аргументація щодо механізму формування загальної рівноваги. Модель колообігу ресурсів, доходів і продуктів у закритій та відкритій економіці.

Практична частина. Складання опорної блок-схеми «Погляди на формування макроекономічної рівноваги». Проведення ділової гри «Діалог між представниками класичної (неокласичної) та кейнсіанської шкіл економічної теорії щодо механізму формування загальної рівноваги».

3.2. Валовий внутрішній продукт (ВВП) та інші показники національного виробництва (7 год)

Теоретична частина. Основні макроекономічні показники: потокові, запасів та економічної кон'юнктури. Валовий внутрішній продукт (ВВП) та інші показники національного виробництва. Способи розрахунку ВВП. Використання ВВП у міжнародних порівняннях. Номінальний і реальний ВВП. Дефлятор ВВП. ВВП та економічний добробут. Нові макроекономічні показники: індекс людського розвитку (ІЛР), індекс економічної свободи (ІЕС), рівень глобалізації (РГ).

Практична частина. Оперування показниками ВВП та ВНД під час аргументації власних тверджень, розрахунків і порівнянь. Розв'язування задач. Підготовка і захист проєктів «Складові індексу людського розвитку», «Фактори, що визначають індекс економічної свободи», «Параметри рівня глобалізації».

3.3. Сукупний попит і сукупна пропозиція (6 год)

Теоретична частина. Сукупні доходи й сукупні витрати. Сукупний попит: зміст, структура, фактори, що на нього впливають. Крива AD. Сукупна пропозиція: зміст, структура, фактори, що її визначають. Короткострокова та довгострокова криві сукупної пропозиції AS. Рівновага сукупного попиту і сукупної пропозиції. Модель AD-AS.

Практична частина. Практикум «Вплив нецінових факторів на сукупний попит і сукупну пропозицію». Графічна і математична інтерпретації рівноваги в моделі AD-AS.

3.4. Макроекономічна нестабільність: інфляція й безробіття (7 год)

Теоретична частина. Інфляція: сутність, причини та види. Вимірювання інфляції. Соціально-економічні наслідки інфляції. Безробіття як вияв макроекономічної нестабільності. Види безробіття. Закон Оукена. Зв'язок інфляції й безробіття. Крива Філіпса. Антиінфляційна політика держави та політика зайнятості.

Практична частина. Розкриття механізму розгортання інфляції попиту й інфляції витрат (пропозиції). Обґрунтування необхідності індексації заробітної плати в умовах інфляції. Співвідношення явищ дезінфляції та інфляції. Розрахування інфляційного податку. Характеристика видів безробіття. Розв'язування задач за законом Оукена. Побудова графіків кривої Філіпса за різних умов.

3.5. Економічне зростання (4 год)

Теоретична частина. Зміст, джерела, типи й фактори економічного зростання. Кейнсіанські моделі економічного зростання Домара та Харрода. Неокласична модель економічного зростання Солоу. Внесок факторів виробництва в економічне зростання. Вплив технічного прогресу на економічне зростання. Економічне зростання з урахуванням усіх джерел. Інтенсивний та екстенсивний шляхи розвитку економіки.

Практична частина. Висвітлення змісту різних моделей економічного зростання. Написання і представлення реферату «Характеристика проблем екстенсивного розвитку економіки країн світу». Мінідослідження «Проблеми впровадження інтенсивного розвитку для економіки України».

3.6. Грошово-кредитна політика (6 год)

Теоретична частина. Грошово-кредитна (монетарна) політика: сутність, роль і завдання. Методи й інструменти реалізації грошово-кредитної політики. Зміст і теоретичні концепції монетарної політики. Центральний банк та його роль у здійсненні грошово-кредитної політики. Емісійна політика держави. Закордонний досвід реалізації грошово-кредитної політики. Особливості грошово-кредитної політики в Україні.

Практична частина. Проведення круглого столу «Зміст і доцільність застосування політики «дорогих» і «дешевих» грошей». Творча робота «Визначення проблем і перспектив грошово-кредитної політики в Україні». Мінідослідження «Чи діє закон Грешема стосовно сучасних грошових систем». Розв'язування задач.

3.7. Податкова система (4 год)

Теоретична частина. Теоретичні основи оподаткування. Сутність податків. Види й функції податків. Елементи оподаткування: суб'єкт, об'єкт,

джерело й одиниця оподаткування. Види процентних ставок: пропорційні, прогресивні та регресивні. Класифікація податків та їх ознаки. Прямі й непрямі податки, загальнодержавні й місцеві, податки на доходи, капітал і споживання. Відповідальність платників податків. Структура податкової системи України.

Практична частина. Пошук афоризмів, цитат, висловлювань відомих економістів і політиків щодо податків та оподаткування. Творча робота «Побудова кривої Лаффера, пояснення її конфігурації, пошук оптимальної ставки оподаткування». Розв'язування задач.

3.8. Фіскальна політика держави (4 год)

Теоретична частина. Зміст, види й завдання фіскальної політики. Бюджетна система. Державний бюджет. Стан державного бюджету. Дефіцит державного бюджету. Види бюджетного дефіциту. Концепції балансування державного бюджету. Державний борг і його вплив на національну економіку. Управління державним боргом.

Практична частина. Аналіз динаміки зведеного бюджету України за останні п'ять років. Мінідослідження «Причини дефіциту державного бюджету. Шляхи зниження бюджетного дефіциту». Творча робота «Державний борг: вимірювання та механізм управління ним. Макроекономічні аспекти сеньйоражу».

3.9. Податки. Податкове планування і контроль (6 год)

Теоретична частина. Податок на додану вартість (ПДВ). Порядок відшкодування ПДВ з бюджету. Пільги з податку, їх економічний зміст. Акцизний збір. Платники й об'єкти податку. Особливості оподаткування алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Акцизні марки. Мито і його види. Ставки мита і їх різновиди. Єдиний митний тариф. Платники податків на споживання. Податок на прибуток підприємств і його роль у формуванні доходу бюджету. Платники, об'єкт і ставки. Норми амортизації. Відповідальність за порушення Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств». Податок з доходів фізичних осіб. Оподаткування різних видів доходів. Податкові пільги та строки сплати. Податки на власність. Податок із власників транспортних засобів. Податок на нерухомість. Плата за ресурси та послуги. Плата за землю в Україні. Єдиний податок для суб'єктів малого бізнесу. Місцеві податки й збори. Податковий процес і контроль. Відповідальність за ухилення від сплати податків.

Практична частина. Аналіз методів визначення митної вартості. Ознайомлення з механізмом розрахунку податку на прибуток. Мінідослідження «Порядок обчислення ПДВ. Порядок обчислення мита», «Види й порядок розрахунку соціальних пільг із податків», «Податок на нерухомість: доцільність введення й особливості обрахунку».

3.10. Національна економіка й стратегія національної безпеки (4 год)

Теоретична частина. Національні інтереси України й стратегічні орієнтири розвитку національної економіки. Неофіційний сектор національної економіки України та його негативні риси. Національне багатство й еколого-економічна безпека України. Державні інституції та механізми регулювання національної економіки. Методи визначення основних макроекономічних показників.

Практична частина. Творча робота «Програмування та прогнозування національної економіки. Індикативне макроекономічне планування».

3.11. Інтеграційні процеси в економіці (4 год)

Теоретична частина. Поняття «інтеграція». Види інтеграцій. Фінансова інтеграція та фінансова конвергенція як сучасні тенденції розвитку фінансового ринку. Сучасні тенденції розвитку інвестиційного ринку в Україні. Особливості інтеграційних процесів в економіці. Особливості становлення конгломератів на ринку України.

Практична частина. Оцінювання впливу міжнародних фінансових конгломератів на розвиток фінансового ринку України. Аналіз методичного інструментарію обґрунтування ефективності функціонування інтеграційних об'єднань як позичальників на фінансовому ринку з асиметрією інформації.

3.12. Міжнародні організації в системі регулювання міжнародних економічних відносин (6 год)

Теоретична частина. Глобальний економічний простір як середовище формування міжнародних організацій. Типологія міжнародних організацій. Організація Об'єднаних Націй (ООН) і міжнародне економічне співробітництво. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Організації з регулювання в соціальній сфері: Міжнародна організація праці (МОП), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Всесвітня туристська організація (ВТО). Міжнародні організації у сфері регулювання світової торгівлі: Світова організація торгівлі (СОТ) та інші. Регіональні інтеграційні угруповання у світі. Європейський вибір України. Основні міжнародні фінансово-кредитні організації. Особливості діяльності МВФ. Група Світового банку. Характеристика складу і функцій членів групи Світового банку. Регіональні міжнародні фінансово-кредитні інститути.

Практична частина. Визначення переваг та недоліків членства України в різних міжнародних організаціях. Мінідослідження «Основні завдання міжнародних фінансових інститутів». Творча робота «Специфіка діяльності світового банку та регіональних банків розвитку». Проведення дискусії

«Кредити від МВФ — шлях до стабільності й розвитку чи загроза національній безпеці?».

3.13. Глобалізаційні світові тенденції в економіці (4 год)

Теоретична частина. Феномен глобалізації. Сутність та суперечливий характер глобалізації. Глобальна економіка та її основні ознаки. Вплив глобалізації на традиції і культуру. Глобалізація і довкілля. Міграція в умовах глобалізації. Глобалізація та рівень життя. Глобалізація та регіональна інтеграція України в умовах глобалізації.

Практична частина. Складання таблиці «Глобалізація: “за” і “проти”». Проведення круглого столу «Чи є ефективною та виправданою боротьба антиглобалістів із явищами глобалізації у світовій економіці».

Розділ 4. Основи науково-дослідницької діяльності (72 год)

4.1. Етапи науково-дослідницької діяльності (18 год)

Теоретична частина. Поняття про науково-дослідницьку діяльність. Основні етапи науково-дослідницької діяльності. Обрання теми науково-дослідницької роботи. Поняття проблеми, мети, об'єкта, предмета і завдання дослідження. Структура науково-дослідницької роботи. Вимоги до вступної частини наукової роботи. Аналіз обраної проблеми в науковій літературі та практиці. Обґрунтування актуальності й відповідності проблеми сучасним вимогам суспільства. Методи дослідження. Теоретична і практична цінність науково-дослідницької роботи. Проведення дослідження. Опрацювання матеріалу. Вимоги до оформлення дослідницьких робіт. Бібліографічний опис наукових джерел. Бібліотека й мережа Інтернет як бази даних інформації.

Практична частина. Складання індивідуальних планів роботи. Використання нових наукових методів для пошуку, опрацювання і представлення відповідної інформації. Ознайомлення з порядком користування бібліотечними каталогами і картотеками. Пошук інформації в електронних ресурсах Всесвітньої мережі. Пошук, аналіз і систематизація інформації з обраного напрямку, складання попереднього списку джерел.

4.2. Оформлення дослідницької роботи (18 год)

Теоретична частина. Вимоги до оформлення дослідницької роботи. Загальні правила оформлення тексту. Особливості структури і викладу матеріалу в основному розділі наукової учнівської роботи: титульний аркуш, тези, зміст, перелік умовних позначень і скорочень, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки (їх зміст, особливості оформлення). План викладення дослідження. Виправлення чернетки. Науковий

стиль викладення матеріалу. Структурування дослідження. Формулювання висновків та узагальнення проведеної роботи. Правила оформлення дослідницьких робіт для участі в конкурсах з економіки різного рівня.

Практична частина. Підготовка чернетки як початковий етап написання науково-дослідницької роботи. Відпрацювання логіки побудови тексту. Оформлення науково-дослідницької роботи. Написання відгуку (рецензії) на науково-дослідницьку роботу товариша.

4.3. Основи публічного захисту наукового дослідження (18 год)

Теоретична частина. Основи публічного виступу. Вимоги до доповіді. План захисту роботи. Логічність і послідовність викладу матеріалу. Підготовка презентації. Правила складання й оформлення презентацій. Правила ведення наукової дискусії. Культура поведінки під час захисту науково-дослідницької роботи. Вимоги до виступу під час захисту науково-дослідницької роботи. Культура ведення наукової дискусії. Правила складання й оформлення мультимедійних презентацій. Використання комп'ютерних програм для підготовки презентацій, їх інструменти. Основи мистецтва презентації. Мовленнєва комунікація, її характеристики. Вербальна і невербальна комунікації, їх функції. План захисту роботи. Доповідь. Логічність і послідовність викладу матеріалу. Оформлення наочних матеріалів та використання технічних засобів. Правила ведення дискусії. Деякі аспекти мовленнєвої ситуації. Етикет і мовлення. Особливості ведення наукового діалогу.

Практична частина. Проведення психологічного тренінгу. Підготовка доповіді для захисту науково-дослідницької роботи. Запитання до неї. Відповіді на запитання. Виступи опонентів.

4.4. Презентування результатів дослідження (18 год)

Теоретична частина. Підготовка до захисту: написання доповіді, підготовка презентації. Методи викладення матеріалу. Підготовка до виступу. Поради промовцеві. Робота у програмі «Power Point». Види презентацій (слайд-шоу, постер та ін.), правила складання й оформлення.

Практична частина. Підготовка мультимедійної презентації. Написання доповіді й тез доповіді. Виступ. Проведення дискусії. Обговорення виступів, визначення недоліків, коментування, поради. Проведення рольової гри «Захист науково-дослідницької роботи» за планом: виступ із доповіддю, поставлення запитань до неї, відповіді на запитання, виступи опонентів, розподіл ролей між вихованцями («доповідач», «опонент», «керівник», «критик»). Аналіз результатів проведеної гри.

Підсумок (3 год)

Підбиття підсумків роботи наукової секції за навчальний рік. Відзначення найкращих вихованців.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- правила техніки безпеки і поведінки в закладі освіти;
- правила санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- сутність і зміст менеджменту та маркетингової діяльності сучасного підприємства;
- чинники зовнішнього і внутрішнього впливу на поведінку споживачів;
- особливості грошового обороту й управління грошовими потоками;
- економічний зміст інфляції та грошових реформ;
- сутність, призначення, необхідність і функції податків, методи їх обрахування;
- зміст та основні суб'єкти макроекономіки;
- основні поняття, категорії та інструменти макроекономіки;
- основні макроекономічні формули і способи розрахунку макроекономічних показників;
- закономірності функціонування сучасної економіки на макрорівні;
- призначення і роль бюджету держави, бюджетний устрій, бюджетний процес і структуру бюджетної системи держави;
- економічну сутність державних доходів;
- сутність, призначення й особливості функціонування міжнародних фінансів;
- основи науково-дослідницької діяльності в економіці;
- структуру тез, статті, доповіді дослідження;
- методи опрацювання економічної інформації;
- способи фіксації та опрацювання результатів дослідження;
- вимоги до оформлення дослідницької роботи;
- основні вимоги до презентування результатів дослідження.

Вихованці мають уміти:

- дотримуватися правил техніки безпеки, правил поведінки в закладі, кабінеті, лабораторії;
- дотримуватися правил санітарії та гігієни під час роботи за комп'ютером;
- аналізувати статистичні дані про соціально-економічні процеси та явища, прогнозувати тенденції змін соціально-економічних показників;
- самостійно обчислювати основні макроекономічні показники, виконувати розрахунково-графічні задачі й техніко-економічні розрахунки, пов'язані з обґрунтуванням раціональної поведінки

макросистеми;

— мислити економічними категоріями під час оцінювання економічних явищ і процесів;

— використовувати набуті знання під час виконання своїх особистих і громадянських функцій;

— мотивувати й ефективно організовувати себе на науково-дослідницьку діяльність;

— формулювати тему, мету, об'єкт, предмет і завдання наукового дослідження;

— визначати методи науково-дослідницької роботи;

— виконувати науково-дослідницьку роботу із застосуванням теоретичних та емпіричних методів наукового дослідження;

— опрацьовувати необхідну для дослідження інформацію;

— обирати різноманітні види джерел інформації на тему науково-дослідницької роботи й ефективно працювати з ними, правильно користуватися каталогами і картотеками;

— оформлювати всі структурні розділи, ілюстрації, покликання на джерела, результати і висновки дослідницької роботи згідно з вимогами;

— застосовувати спеціальну мікро- та макроекономічну термінологію і науковий стиль під час виконання дослідницької роботи;

— оформлювати доповідь і презентацію згідно з вимогами;

— представляти і захищати власні результати науково-дослідницької роботи під час науково-практичних конференцій, конкурсів.

У вихованців мають сформуватися такі компетентності:

— *пізнавальна компетентність* — опанування базових знань основ економіки, засвоєння теоретичних засад економічних наук, ознайомлення з принципами пошукової й дослідницької діяльності, методикою досліджень в обраній науковій галузі економіки; уміння порівнювати різні економічні погляди на сутність економічних явищ; здатність обчислювати основні макроекономічні показники, розв'язувати розрахунково-графічні задачі й здійснювати техніко-економічні розрахунки, пов'язані з обґрунтуванням раціональної поведінки мікро- та макросистеми; набуття навичок з побудови на основі опису економічних ситуацій стандартних теоретичних моделей, прогнозування на їх основі поведінки економічних агентів;

— *практична компетентність* — здатність збирати, опрацьовувати, систематизувати й узагальнювати інформацію про діяльність суб'єктів підприємництва, набуття вмінь виконувати науково-дослідницьку роботу в галузі економічних наук;

— *творча компетентність* – набуття досвіду власної творчої діяльності, здатність проявляти творчу ініціативу; формування стійкого інтересу до пошукової, дослідницької діяльності; виховання потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні;

— соціальна компетентність — розвиток моральних якостей, економічної культури, громадянської позиції; виховання наукової та пошуково-дослідницької ініціативи; прагнення до нових знань, потреби у творчому самовдосконаленні, ціннісного ставлення до себе та інших; формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери; уміння працювати в колективі, ведення дискусії, виголошення публічного виступу, участі в конференціях, конкурсах, олімпіадах, виставках.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

Обладнання, матеріали й інструменти	Кількість, од.
Комп'ютер	За потреби
Принтер	За потреби
Мультимедійний проектор	За потреби
Мультимедійна дошка	За потреби
Сканер	За потреби
Копіювальний апарат	За потреби
Накопичувач USB Flash-drive	За потреби
Канцелярські матеріали й інструменти	За потреби

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПЕДАГОГІВ

1. Аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / за ред. Г. В. Савицької. Київ : Знання, 2007. 668 с.
2. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз. Київ : КНЕУ, 2005. 292 с.
3. Балакірєва О. Вплив соціально-економічної нерівності на економічну поведінку населення України. *Економіка України*. 2011. № 11. С. 60–68.
4. Білоус С. Ю. Як розвинути в учня якості дослідника. Харків : Видавнича група «Основа», 2004. 157 с.
5. Вегера С. А. Трансформація економіки України та її соціальні наслідки. *Світове господарство та міжнародні економічні відносини*. 2011. № 1–2. С. 16–19.
6. Вступ до економічної теорії : підруч. / за ред. проф. З. Ватаманюка. 3-тє вид., допов. Львів : Новий світ-2000, 2010. 504 с.
7. Гальчинський А. Економічний розвиток: методологія оновленої парадигми. *Економіка України*. 2012. № 5. С. 4–17.
8. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця : ТОВ Фірма «Планер», 2010. 308 с.
9. Диха М. В. Принципові підходи до визначення стратегії соціально-економічного розвитку держави. *Економіка України*. 2013. № 2. С. 29–37.
10. Економіка підприємства : підруч. / за заг. ред. Л. Г. Мельника. Суми :

ВТО «Університетська книга», 2004. 648 с.

11. Економіка підприємства : підруч. / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. 2-ге вид., переробл. та допов. Київ : КНЕУ, 2007. 528 с.

12. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. О. М. Джужі. Київ : Правова єдність, 2010. 336 с.

13. Ісаєнко В. А. Оцінка ефективності інноваційних проектів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 5. С. 26–27.

14. Історія економічних учень : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. 260 с.

15. Ключко В. Глобалізація та особливості сучасної економічної кризи. *Економіка України*. 2011. № 9. С. 27–37.

16. Ковальська Л. Л. Методичні підходи до аналізу і оцінювання конкурентоспроможності регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 3. С. 109–124.

17. Ковбасенко Л. І. Методика виховної діяльності в Малій академії наук України : метод. посіб. 2-ге вид., виправл. і допов. Київ : Інформаційні системи, 2008. 213 с.

18. Малахова Н. Запровадження direct-costing у практику управління підприємствами: політекономічний аналіз прикладних теорій. *Економіка України*. 2011. № 11. С. 14–19.

19. Поліхун Н. І. Як стати дослідником : навч.-метод. посіб. для учнів. 2-ге вид., допов. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2012. 224 с.

20. Поліхун Н. І. Як написати наукову роботу і підготуватися до конкурсу науково-дослідницьких робіт учнів — членів МАН «Дослідник». З досвіду роботи шкільних наукових товариств учнів — колективних членів Київської Малої академії наук «Дослідник». Київ : РВЦ КПДЮ, 2003. С. 12–21.

21. Попов В. Українська економіка в параметрах інфляції та безробіття. *Економіка України*. 2011. № 11. С. 69–79.

22. Рудь Н. Т. Економіка і організація інноваційної діяльності : навч. посіб. Луцьк : ЛДТУ, 2007. 476 с.

23. Савич О. Г. Організація науково-дослідницької роботи в сільській школі / О. Г. Савич ; упоряд. О. В. Лісовий, С. О. Лихота. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2011. 88 с.

24. Семененко В. М. Економічна теорія. Політекономія : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2010. 360 с.

25. Серединська В. М., Загородна О. М., Федорович Р. В. Економічний аналіз : навч. посіб. Тернопіль : Вид-во «Астон», 2010. 624 с.

26. Хвесик М. А., Сундук А. М. Управління розвитком національної економіки в контексті дії глобальних процесів. *Економіка України*. 2013. № 3. С. 4–16.

27. Хрустальова В. В., Вертелева О. В. Економічна теорія : опорний конспект лекцій. Київ : КНТЕУ, 2011. 122 с.

28. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підруч. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 574 с.

29. Шарко М. В. Формирование инновационного развития предприятий. Херсон : ФЛП Гринь Д. С., 2014. 287 с.

30. Яковлев А., Черненко М. Визначення соціально-економічної ефективності робочої сили в умовах інноваційного розвитку. *Економіка України*. 2012. № 4. С. 16–24.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ВИХОВАНЦІВ

1. Білуха М. Т. Основи наукових досліджень : підруч. Київ : Вища школа, 1997. 271 с.

2. Боярко І. М., Дехтяр Н. А., Дейнека О. В. Оцінка впливу державних витрат на забезпечення економічного зростання. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 3. С. 28–33.

3. Гальчинський А. С., Єщенко П. С., Палкін Ю. І. Економічна теорія : підруч. Київ : Вища школа, 2007. 503 с.

4. Горленко Г. О. Економіка (Профільний рівень). Тренувальні вправи + Лабораторні роботи : навч. посіб. для учнів 10-х класів суспільно-гуманітарного напрямку навчання. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. 74 с.

5. Дем'яненко С. До питання сучасної економічної термінології. *Економіка України*. 2011. № 8. С. 90–95.

6. Дезинський О. Виконуй та захищай науково-дослідницьку роботу у відділенні технічних наук : навч.-метод. посіб. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2011. 64 с.

7. Економічна енциклопедія : у 3 т. / відп. ред. С. В. Мочерний. Київ : Видавничий центр «Академія», 2000.

8. Економічна наука ХХІ століття: реалії та перспективи : зб. наук. пр. з актуальних проблем економічних наук : у 2 ч. Дніпропетровськ : Видавничий дім «Гельветика», 2013. Ч. 2. 248 с.

9. Економічна теорія. Політекономія : підруч. / за ред. В. Д. Базилевича. 7-ме вид. Київ : Знання-Прес, 2008. 719 с.

10. Єщенко П. С. Економіка для всіх. Київ : Вища школа, 2009. 478 с.

11. Матвієнко Р. О. Економічна система та її роль в організації регіонального простору: специфіка та елементи. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 5. С. 152–155.

12. Морозов А. С., Турський В. В. Вплив електронних грошей на характер особистого споживання. *Світове господарство та міжнародні економічні відносини*. 2010. № 11–12. С. 82–85.

13. Омельченко Р. В. Інноваційні фактори циклічності економічного розвитку. *Світове господарство та міжнародні економічні відносини*. 2011. № 1–2. С. 31–36.

14. Основи наукових досліджень : конспект лекцій / уклад.

Е. В. Колісніченко. Суми : Сумський державний університет, 2012. 83 с.

15. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навч. посіб. Житомир : ЖІТІ, 2002. 647 с.

16. Чепінога В. Г. Економічна теорія : підруч. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 653 с.